

АНАТОМІЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

МИХАЙЛІВ Марія Омелянівна - доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1702-7432>

УДК 347.121.1

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.3.16

У статті здійснено характеристику правової природи анатомічних матеріалів людини як об'єкта цивільних правовідносин. Провівши аналіз Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», встановили, що анатомічний матеріал людини може виступати об'єктом цивільних відносин лише у випадку відокремлення його від тіла фізичної особи, у порядку та межах, встановлених законом. Таке вилучення можливе лише в спосіб здійснення трансплантаційної діяльності, яка неможлива без реалізації права на донорство.

У статті звертається увага на те, що право на донорство є особистим немайновим правом, що забезпечує природне існування фізичної особи. З огляду на це, реалізація такого права є тісно пов'язана із його носієм. Тому вилучення анатомічних матеріалів з метою в подальшому трансплантації, зберігання таких матеріалів чи виготовлення біоімплантів з них допускається лише за письмовою (електронною) згодою фізичної особи донора.

Встановлено, що анатомічні матеріали людини є самостійним об'єктом цивільних правовідносин з моменту їх вилучення у живого донора (прижиттєве донорство) чи особи, яка померла (посмертне донорство), у порядку та на умовах, визначених законом. Оскільки анатомічні матеріали людини є тісно пов'язаними з особою їх носієм та як об'єкт цивільних відносин з'являється в спосіб реалізації особистого немайнового права на донорство, з огляду на це, такий матеріал хоча і має уречевлений характер, проте виступає об'єктом відносин донорства, які за своєю правовою природою є немайновими.

Це, як наслідок, вказує на те, що анатомічний матеріал як об'єкт цивільних прав може розглядатися лише як нематеріальне благо, яке слугує для порятунку життя людини та відновлення здоров'я реципієнта.

Звернено увагу, що розпорядження анатомічним матеріалом людини може здійснюватися як за життя фізичної особи, так і на випадок її смерті. Надання письмової (електронної) згоди на донорство, після внесення відомостей уповноваженими на це особами до Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та тканин, буде слугувати актом волевиявлення особи-донора як на саме вилучення органів чи інших анатомічних матеріалів, так і на розпорядження такими матеріалами.

Встановлено, що розпорядження анатомічними матеріалами людини може мати різну мету, зокрема: пересадку анатомічного матеріалу від донора до реципієнта; виготовлення біоімплантів; передання анатомічних матеріалів на персональне зберігання на підставі цивільно-правового договору із управителем біобанку; діагностика чи лікування у випадку передання анатомічного матеріалу до складу біобанку на підставі поінформованої згоди пацієнта на його подальше використання тощо. З огляду на це, саме мета розпорядження анатомічними матеріалами фізичною особою буде впливати на часові межі існування такого об'єкта цивільних прав, як анатомічний матеріал людини.

Ключові слова: анатомічні матеріали людини, трансплантація, немайнові права фізичної особи, донорство, реципієнт, донорські органи, медична послуга.

Постановка проблеми

У зв'язку з новелізацією приватного права та проведенням медичної реформи в Україні правове регулювання відносин у сфері донорства та трансплантації і пов'язаної з ними діяльності потребує оновлення та запровадження нових надійних та дієвих механізмів правового регулювання, зокрема, це стосується визначення правової природи анатомічних матеріалів людини як об'єктів цивільних правовідносин.

Стан теоретичного дослідження

Питання, пов'язані із правовою природою анатомічних матеріалів людини як об'єктів цивільних відносин, виступали предметом наукових досліджень таких учених: Брюховецької М. С., Булеци С. Б., Герца А. А., Квіт Н. М., Коссака В. М., Майданника Р. А., Пташник І. Р., Ромовської З. В., Сенюти І. Я., Симонян А. В., Сліпченка С. О., Стефанчука Р. О., Шишки О. Р. та інших. Проте чимало положень щодо правового режиму анатомічних матеріалів людини як об'єктів цивільних правовідносин залишаються дискусійними та потребують подальших наукових досліджень.

Метою дослідження є аналіз норм чинного законодавства України у сфері трансплантації та доктринальних підходів щодо правової природи анатомічних матеріалів людини як об'єкта цивільних правовідносин. У підсумку виокремити ознаки анатомічних матеріалів людини та визначити їх правовий режим як об'єктів цивільних прав.

Виклад основного матеріалу

Розвиток біотехнологій, генної інженерії як в Україні, так і в іноземних державах вплинули на появу нових відносин та на потребу їхнього належного правового регулювання. Зокрема, це стосується питань, пов'язаних із використанням анатомічних матеріалів людини, розпорядження ними, а також визначення правового режиму анатомічного матеріалу.

Відповідно до Закону України від 17 травня 2018 року № 2427-VIII «Про застосування трансплантації анатомічних мате-

ріалів людині» [4] анатомічні матеріали – це органи (їх частини), тканини, анатомічні утворення, клітини людини або тварини, фетальні матеріали людини. Виходячи з аналізу Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) [10] (ч. 4 ст. 289, ст. 290), анатомічний матеріал людини може виступати об'єктом цивільних відносин лише у випадку відокремлення його від тіла фізичної особи, у порядку та межах встановлених законом. Таке вилучення можливе лише в спосіб здійснення трансплантаційної діяльності, яка полягає у наданні медичних послуг з вилучення анатомічних матеріалів у живих донорів, вилученні анатомічних матеріалів у донора-трупа, що здійснюються закладами охорони здоров'я, бюро судово-медичної експертизи або іншими суб'єктами господарювання, що згідно із законодавством мають право здійснювати таку діяльність, та/або послуги із зберігання і перевезення анатомічних матеріалів людини, призначених для трансплантації вилучення анатомічних матеріалів у донора-трупа для виготовлення біоімплантатів, зберігання і перевезення таких матеріалів, трансплант-координації, а також діяльність із забезпечення функціонування інформаційних систем і реєстрів у сфері трансплантації.

Здійснення трансплантаційної діяльності неможливе без реалізації права на донорство. Донорство анатомічних матеріалів, відповідно до ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», полягає у наданні донором анатомічних матеріалів іншій людині за життя (прижиттєве донорство) або вилученні анатомічних матеріалів людини у донора-трупа (посмертне донорство) для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів. З огляду на це, донорство крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів, репродуктивних клітин можливе лише в спосіб надання трансплантологічної допомоги.

Право на донорство та право на трансплантацію є взаємопов'язаними правами та відносяться до особистих немайнових

прав, що забезпечують природне існування фізичної особи. Зміст цих прав безпосередньо пов'язаний із такими правами, як: право на життя, право на охорону здоров'я, право на інформацію про стан свого здоров'я, право на особисту недоторканість. Проте, на думку В. М. Коссака, без реалізації права на трансплантацію органів людині не завжди можна забезпечити право на охорону здоров'я, медичну допомогу та, зрештою, часом навіть право на життя [3, с. 66].

Виходячи з аналізу ч. 1 ст. 290 ЦК України, право на донорство у фізичної особи виникає з моменту досягнення повноліття. Здійснення такого права напряму залежить від обсягу дієздатності фізичної особи, з огляду на це, бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин може фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Особа віком до 18 років відповідно до закону може бути живим донором лише гемопоетичних стовбурових клітин.

Право на донорство є особистим немайновим правом, що забезпечує природне існування фізичної особи. З огляду на це, реалізація такого права є тісно пов'язана із його носієм. Тому вилучення анатомічних матеріалів людини з метою в подальшому трансплантації, зберігання таких матеріалів чи виготовлення біоімплантів з них допускається лише за письмовою (електронною) згодою фізичної особи донора. Вищенаведене дає підстави стверджувати, що реалізація фізичною особою права на донорство породжує немайнові відносини, які носять особистісний характер, об'єктом правового регулювання яких виступають анатомічні матеріали людини. Таким чином, реалізація фізичною особою права на донорство, у спосіб надання письмової (електронної) згоди на донорство має наслідком вилучення анатомічних матеріалів людини з метою їх трансплантації, зберігання чи виготовлення біоімплантів. При цьому, вилучення анатомічних матеріалів людини хоча і припиняє зв'язок із тілом людини, проте не впливає на зміну правової природи зв'язку анатомічного матеріалу із їх носієм, який має особистісний немайновий характер. З

огляду на правову природу таких відносин, варто погодитися із запропонованими Р. О. Стефанчуком їх ознаками: тісний (нерозривний) зв'язок з особою-носієм, відсутність економічної природи походження та економічного змісту, спрямованість на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних та інших нематеріальних потреб (інтересів) суб'єкта, а також немайнове благо як об'єкт таких правовідносин [9, с. 96].

Аналіз ознак особистих немайнових благ дає можливість установити, що кожне з них, для того, щоб розглядатися як об'єкт цивільного права, повинен мати таку ознаку, як відособленість (визначеність). Вона означає здатність одного блага бути відособленим від іншого, найближчого суміжного або навіть аналогічного. Інакше кажучи, ідеться про такі відмінності, що дають можливість індивідуалізувати кожний об'єкт чи навіть групу об'єктів [7, с. 417].

Наявність доктринальних дискусій щодо правової природи такого об'єкта немайнових відносин, як анатомічні матеріали людини, вказує на необхідність визначення їх правового режиму як об'єкта цивільних прав.

Анатомічні матеріали є частиною організму людини і лише у випадку реалізації права на донорство в спосіб вилучення таких матеріалів з тіла людини з метою їх трансплантації, зберігання чи виготовлення біоімплантів, вони стають предметом немайнових відносин та об'єктом цивільних прав.

Цивільний кодекс України не виділяє серед об'єктів цивільних прав анатомічні матеріали людини. Це, як наслідок, спричинило дискусію серед науковців щодо віднесення анатомічного матеріалу людини до окремих видів об'єктів цивільних прав та визначення правового режиму таких об'єктів. Зокрема, на думку З. В. Ромовської, анатомічні матеріали, які відділені від людини, володіють юридичними ознаками речі: є предметом матеріального світу, здатні викликати цивільні правовідносини [6]. Пташник І. Р. зазначає, що донорські органи, які вилучені з тіла особи, є специфічними речами, обмеженими в

цивільному обороті. Однак вони не можуть мати майнової цінності, бути товаром [5, с.69]. Органи та інші анатомічні матеріали, вилучені з тіла померлого, як стверджує М. С. Брюховецька, необхідно визначити як самостійні об'єкти цивільних прав, на які поширюється правовий режим речі у випадках, прямо визначених законом, проте на органи й тканини, вилучені в людини після її смерті, недопустиме встановлення права власності [1, с. 134]. Аналогічної думки притримується також І. В. Спасибо-Фаттєва, яка зазначає, що якщо майнові права законодавець прирівняв до речей за відсутності в них речової форми, то чому ж не використати те ж правило щодо клітин і тканин, оскільки речовий компонент у них безумовно, має місце і вони є благом в розумінні ст. 177 ЦК України [8].

Дещо іншої позиції дотримується О. Р. Шишка, який вважає, що анатомічні матеріали людини (крім гемопоетичних стовбурових клітин) необхідно відносити до таких об'єктів цивільних прав як немайнові блага. Щодо місця анатомічних матеріалів людини, які є немайновими в системі об'єктів цивільних прав, то науковець вважає, що за відсутності на сьогодні правових умов їх комодифікації вони не можуть за жодних умов розглядатися як річ у юридичному значенні цього слова. Стосовно правового режиму, який здатний забезпечити правове регулювання відносин з приводу таких благ, то науковцем допускається можливість або поширення правового режиму речей, але за умов, що він не суперечитиме закону, моральним засадам суспільства, суті правовідносин, які виникають з приводу анатомічних матеріалів людини, та суті таких благ, або перегляду концепції «речі» у цивільному праві, за рахунок охоплення терміна «речі» не лише матеріальними майновими благами, але, у тому числі, і матеріальними немайновими благами. Проте, як зазначає автор, будь-який із цих напрямків має бути виваженим, а в системному прояві логічним та несуперечливим. Тобто для того, щоб анатомічні матеріали людини (крім гемопоетичних стовбурових клітин) мали юридичну можливість називатися терміном «речі», необхідно зрозуміти

для чого це необхідно та яку задачу та проблему правового регулювання необхідно вирішити [11, с. 72].

На думку В. М. Коссака, незважаючи на особистісний зв'язок із немайновими правами фізичної особи, донорські органи є самостійним об'єктом цивільних правовідносин. Анатомічні матеріали та органи є предметом цивільного обороту. За своєю правовою природою вони є немайновими благами, які є об'єктами матеріального світу в разі відділення їх від тіла людини. Таким чином, унаслідок медичного втручання на основі згоди донора та реципієнта відбувається трансформація особистого немайнового права фізичної особи в самостійний об'єкт цивільних прав. З огляду на це, на думку науковця, доцільно главу 15 ЦК України доповнити окремою статтею «Донорські органи (анатомічні та біологічні матеріали і клітини)», у якій визначити поняття донорського органу, а саме: донорські органи - це анатомічні матеріали (їх частини), тканини, анатомічні утворення, клітини людини, фетальні матеріали людини, інші біологічні продукти, придатні для трансплантації на основі згоди донора та реципієнта відповідно до порядку, встановленого законодавством [3, с.71].

Вважаємо, що анатомічні матеріали людини є самостійним об'єктом цивільних правовідносин з моменту їх вилучення в живого донора (прижиттєве донорство) чи особи, яка померла (посмертне донорство), у порядку та на умовах визначених законом. Оскільки анатомічні матеріали є тісно пов'язаними з особою їх носієм та як об'єкт цивільних відносин з'являється в спосіб реалізації особистого немайнового права на донорство, з огляду на це, такий матеріал хоча і має уречевлений характер, проте виступає об'єктом відносин донорства, які за своєю правовою природою є немайновими. Це, як наслідок, вказує на те, що анатомічний матеріал людини як об'єкт цивільних прав може розглядатися лише як нематеріальне благо, яке слугує для порятунку життя людини та відновлення здоров'я реципієнта. Нематеріальну природу такого блага, як анатомічні матеріали людини, підкреслює поняття органу, як об'єкта відносин

донорства, зокрема, під яким розуміють окрему, життєздатну частину тіла людини, утворену різними тканинами, яка зберігає свою будову, васкуляризована та має здатність виконувати фізіологічні функції із значним рівнем автономії.

Як зазначає Н. М. Квіт, на відміну від блага, яке може існувати лише за наявності зв'язку із конкретним суб'єктом, анатомічні/біологічні матеріали людини, відокремлені від людини, мають самостійний матеріальний зміст, а отже, є цінністю. Їхня матеріальна цінність проявляється в можливості зберігати корисні властивості та можливість їхньої передачі однією особою іншій (у порядку та межах, встановлених законом). Отже, анатомічні/біологічні матеріали людини, виступаючи матеріальними елементами немайнового блага здоров'я, а також, як наслідок, блага життя, самі набувають уречевленого характеру, а тому ними на законних підставах можна розпорядитися в межах, встановлених законодавством та моральними засадами суспільства [2, с. 76].

Вилучення анатомічних матеріалів людини можливе як за життя фізичної особи, так і після її смерті. Таке вилучення відбувається з метою реалізації права особи на прижиттєве чи посмертне донорство, передачі на зберігання анатомічних/біологічних матеріалів до складу біобанку чи науковим, медичним або навчальним закладам тощо. Анатомічні матеріали можуть бути вилучені лише у повнолітньої дієздатної фізичної особи за умови наявності її добровільної та усвідомленої згоди на донорство анатомічних матеріалів, наданої у письмовому вигляді. Відомості про надання згоди на вилучення органів чи їх частин у живого донора, не пізніше трьох робочих днів з моменту надання такої згоди вносяться уповноваженими на це особами до Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та тканин у порядку, встановленому законодавством.

Відповідно до ч. 3 ст. 14 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», забороняється вилучення анатомічних матеріалів у живих осіб, які утримуються у місцях відбування покарань та попереднього ув'язнення;

є іноземцями та особами без громадянства, які незаконно перебувають в Україні; страждають на тяжкі психічні розлади; мають захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю, крім випадків наявності поінформованої згоди реципієнта; надали раніше орган або частину органа для трансплантації (крім гемопоетичних стовбурових клітин); є вагітними.

Вилучення анатомічного матеріалу у живого донора дозволяється за наявності висновку консилиуму лікарів про можливість такого вилучення після повного медичного обстеження донора та за умови, що завдана його здоров'ю шкода буде меншою, ніж небезпека, що загрожує життю реципієнта. Для трансплантації в живого донора може бути вилучено лише один із парних органів або частина органа, або частина іншого анатомічного матеріалу, у тому числі клітини.

За загальним правилом взяття органів та інших анатомічних матеріалів з тіла фізичної особи, яка померла не допускається, крім випадків і в порядку, встановленого законом. Фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його. Також фізична особа має право розпорядитися щодо передачі після її смерті органів та інших анатомічних матеріалів її тіла науковим, медичним або навчальним закладам.

Відомості щодо наданої особою згоди або незгоди на посмертне донорство вносяться до Електронної системи охорони здоров'я. Після внесення зазначених відомостей до Електронної системи охорони здоров'я відмітки про надання особою згоди або незгоди на посмертне донорство за бажанням особи такі відомості вносяться до паспорта громадянина України та/або посвідчення водія України на право керування транспортними засобами в порядку, встановленому законодавством.

Отже, розпорядження анатомічним матеріалом людини може здійснюватися як за життя фізичної особи, так і на випадок її смерті. Надання письмової (електронної) згоди на донорство, після внесення відомостей

мостей уповноваженими на це особами до Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та тканин, буде слугувати актом волевиявлення особи-донора як на саме вилучення органів чи інших анатомічних матеріалів, так і на розпорядження такими матеріалами. Розпорядження анатомічними матеріалами людини може мати різну мету, зокрема: пересадку анатомічного матеріалу від донора до реципієнта; виготовлення біоімплантатів; передання анатомічних матеріалів на персональне зберігання на підставі цивільно-правового договору із управителем біобанку; діагностика чи лікування у випадку передання анатомічного матеріалу до складу біобанку на підставі поінформованої згоди пацієнта на його подальше використання тощо. З огляду на це, саме мета розпорядження анатомічними матеріалами фізичною особою буде впливати на часові межі існування такого об'єкта цивільних прав, як анатомічний матеріал. Наприклад, якщо такий анатомічний матеріал було вилучено у фізичної особи для пересадки в спосіб трансплантації від донора до реципієнта-пацієнта, то такий об'єкт у момент його пересадки реципієнту буде припиняти своє існування. Якщо такий анатомічний матеріал було вилучено у фізичної особи для персонального зберігання на підставі цивільно-правового договору із управителем біобанку, то такий об'єкт буде припиняти своє існування в момент смерті особи донора, оскільки, відповідно до вимог законодавства, такий матеріал підлягає знищенню. Також анатомічний матеріал людини як об'єкт цивільних прав може припиняти своє існування в момент його використання з лікувальною метою або виготовлення із нього певних препаратів тощо.

Висновки

На підставі аналізу чинного законодавства у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині встановлено, що анатомічний матеріал людини може виступати об'єктом цивільних відносин лише у випадку відокремлення його від тіла фізичної особи, у порядку та межах, встановлених законом. Таке вилучення можливе лише в

спосіб здійснення трансплантаційної діяльності, яка неможлива без реалізації права на донорство.

Звертається увага, що анатомічні матеріали людини є самостійним об'єктом цивільних правовідносин з моменту їх вилучення в живого донора (прижиттєве донорство) чи особи, яка померла (посмертне донорство), у порядку та на умовах, визначених законом. Оскільки анатомічні матеріали є тісно пов'язаними з особою їх носієм та як об'єкт цивільних відносин з'являється в спосіб реалізації особистого немайнового права на донорство, з огляду на це, такий матеріал хоча і має уречевлений характер, проте виступає об'єктом відносин донорства, які за своєю правовою природою є немайновими. Це, як наслідок, вказує на те, що анатомічний матеріал людини як об'єкт цивільних прав може розглядатися лише як нематеріальне благо, яке слугує для порятунку життя людини та відновлення здоров'я реципієнта.

Звернено увагу, що розпорядження анатомічним матеріалом людини може здійснюватися як за життя фізичної особи, так і на випадок її смерті. Надання письмової (електронної) згоди на донорство, після внесення відомостей уповноваженими на це особами до Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та тканин, буде слугувати актом волевиявлення особи-донора як на саме вилучення органів чи інших анатомічних матеріалів, так і на розпорядження такими матеріалами.

Встановлено, що розпорядження анатомічними матеріалами людини може мати різну мету, зокрема: пересадку анатомічного матеріалу від донора до реципієнта; виготовлення біоімплантатів; передання анатомічних матеріалів на персональне зберігання на підставі цивільно-правового договору із управителем біобанку; діагностика чи лікування у випадку передання анатомічного матеріалу до складу біобанку на підставі поінформованої згоди пацієнта на його подальше використання тощо. З огляду на це, саме мета розпорядження анатомічними матеріалами фізичною особою буде впливати на часові межі існуван-

ня такого об'єкта цивільних прав, як анатомічний матеріал людини.

Література

1. Брюховецька М. С. Цивільно-правове регулювання посмертного донорства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2017. 230 с.
2. Квіт Н. М., Кінаш Д. В. Правовий режим людських анатомічних/біологічних матеріалів, ембріонів як об'єктів цивільних правовідносин. Нове українське право. 2023. Вип. 1. С. 73-80.
3. Коссак В. М. Донорський орган як об'єкт цивільних правовідносин. Нове українське право. 2023. Вип. 1. С. 65-72.
4. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17 травня 2018 р. №2427-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
5. Пташник І. Р. Цивільно-правове регулювання трансплантації в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 211 с.
6. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина: академічний курс: підручник. Вид.3-є, доп. Київ: Дакор, 2013. 670 с.
7. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с.
8. Спасибо-Фатєєва І. В. Об'єкти права власності: напрями модернізації права України. Право власності: європейський досвід та українські реалії. Збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22-23 жовтня 2015 року). Київ: ВАІТЕ, 2015. 324 с.
9. Стефанчук Р. О. Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України : монографія. Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2006. 170 с.
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. №435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
11. Шишка О. Р. Правовий режим анатомічних матеріалів людини: деякі напрями рекодифікації цивільного законодавства

України. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 10 грудня 2019 р.). Харків. 2019. С. 66-73.

Mariya Mykhayliv, *Doctor of Law, Associate Professor; Associate Professor of the Department of Civil Law and Procedure Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine;*
E-mail: mariy.mykhayliv@gmail.com;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1702-7432>

HUMAN ANATOMICAL MATERIALS AS OBJECTS OF CIVIL LEGAL RELATIONS

The article deals with the legal nature of human anatomical materials as an object of civil legal relations. Having conducted an analysis of the Law of Ukraine «On the Application of Transplantation of Anatomical Materials to Humans», it was determined that human anatomical material can be the object of civil relations only if it is separated from the body of a natural person in the manner and within the limits established by law. Such withdrawal is possible only in the way of carrying out transplantation activity, which is impossible without exercising the right to donation.

The article draws attention to the fact that the right to donation is a personal non-property right that ensures the natural existence of a natural person. In view of this, the realization of such a right is closely related to its bearer. Therefore, the removal of anatomical materials for the purpose of further transplantation, storage of such materials or the production of bio-implants from them is allowed only with the written (electronic) consent of the natural person of the donor.

It has been established that human anatomical materials are an independent object of civil legal relations from the moment of their removal from a living donor (lifetime donation) or a person who died (posthumous donation), in the manner and under the conditions determined by law. Taking into consideration, that the anatomical materials

of a person are closely related to the person who carries them and as an object of civil relations appears in the way of realization of the personal non-property right to donation, although such material has a material character, it is an object of donation relations, which by their legal nature have immaterial character. This, as a result, indicates that anatomical material as an object of civil rights can only be considered as an intangible good that serves to save a person's life and restore the recipient's health. Attention is drawn to the fact that the disposal of anatomical material of a person can be carried out both during the life of a physical person and in after his death. The provision of written (electronic) consent to donation, after the information has been entered by authorized persons in the Unified State Information System of Transplantation of Organs and Tissues, will serve as an act of the donor's will both for the actual removal of organs or other

anatomical materials, and for the disposition of such materials.

The conclusion was made that disposal of human anatomical materials can have different purposes, in particular: transplantation of anatomical material from the donor to the recipient; production of bio-implants; transfer of anatomical materials for personal storage on the basis of a civil law contract with the manager of the biobank; diagnosis or treatment in case of transfer of anatomical material to the biobank based on the informed consent of the patient for its further use, etc. Given this, the very purpose of disposal of anatomical materials by a natural person will affect the time limits of the existence of such an object of civil rights as human anatomical material.

Key words: human anatomical materials, transplantation, non-property rights of a natural person, donation, recipient, donor organs, medical service.